

پرتو خرد

غلامحسین ابراهیمی دینانی

ویراستار:

حسن سیدعرب

مهرنیوشا

ابراهیمی دینانی، غلامحسین، ۱۳۱۳ -
پرتو خرد: مجموعه مقالات و گفت‌وگوها و سخنرانی‌ها / غلامحسین
ابراهیمی دینانی؛ ویراسته حسن سیدعرب. -- تهران: مهرنیوشا، ۱۳۸۵.
۴۶۲ ص.

ISBN : ۹۶۴-۹۶۱۵۵-۱-۲-۲ ریال: ۴۳۰۰۰

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه به صورت زیرنویس.

۱. ابراهیمی دینانی، غلامحسین، ۱۳۱۳ -- مقاله‌ها و خطابه‌ها.

۲. ابراهیمی دینانی، غلامحسین، ۱۳۱۳ -- مصاحبه‌ها، ۳. فلسفه اسلامی.

الف. سیدعرب، حسن، ۱۳۴۳ -، ویراستار. ب. عنوان.

۱۸۹/۱

BBR ۱۳۰۰ / ۱۳

م ۸۴-۴۷۱۴۷

کتابخانه ملی ایران

مهرنیوشا: تهران، خیابان انقلاب اسلامی، خیابان دوازدهم فروردین، کوچه نوروز، شماره یکم، واحد پنجم.

تلفن و نمابر: ۶۶۹۶۶۷۴۸

مهرنیوشا

عنوان: پرتو خرد

دکتر غلامحسین ابراهیمی دینانی

ویراستار: حسن سیدعرب

چاپ: ۱۳۸۵ ش

شابک: ۹۶۴-۹۶۱۵۵-۱-۲-۲

طرح جلد: کارگاه گرافیک سپهر

حروفنگاری و صفحه‌آرایی: خانم‌ها لیلا افشار و رقیه عبدی

نمونه‌خوان: بامداد داودی

چاپ: سمارنگ

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

قیمت: ۴۳۰۰ تومان

فهرست مطالب

۷	یادداشت ناشر
۹	یادداشت ویراستار
۱۳	سقراط و پرسش وجودی
۲۱	فلسفه و اخلاق
۵۶	دیدار عقل و عشق در تفکر اسلامی
۶۳	عقل و تجربه دینی
۸۲	سلوک در راه عقل و مسئولیت‌پذیری
۹۷	فلسفه اسلامی چیست؟
۱۰۵	فلسفه اسلامی ممکن یا ناممکن؟
۱۱۴	تفکر فلسفی از ابن‌سینا تا عین‌القضات همدانی
۱۳۴	ابوالحسن عامری
۱۵۴	غزالی
۱۸۶	ابن‌باجه
۱۹۸	ابن‌طفیل
۲۰۸	ابوالبرکات بغدادی
۲۲۷	فلسفه نوری سهروردی
۲۳۷	حکمت اشراق (۱)
۲۵۹	حکمت اشراق (۲)
۲۷۱	خمیره ازلی یا حکمت جاودان از نظر سهروردی
۲۷۶	خویشاوندی معنوی نیچه و سهروردی
۲۸۹	عقل مطرود
۳۰۰	عالم خیال از نظر ابن‌عربی و مولوی

یادداشت ویراستار

تعریف انسان به «حیوان ناطق» مبین این معناست که اندیشه، کمال انسان است. نفس، با تعالی و فیض ناشی از ادراک هستی کامیاب گشته و در طریق تفکر که برآمده از تأله و بحث است، تابش جان می‌یابد و مشتاق حقیقت حضور می‌گردد و حکمت، مجال ملموس و محسوس این حضور است. دستیابی به این بحر بصیرت که البته شایبه بیم جان در آن هست و رنج تن را نیز لازم دارد، نیازمند سلوک معنوی مشتمل بر نظر و عمل است تا آدمی را از سکر ناشی از توهم و شک بیدار کند و با شکستن حصار آن، از نعمتی معنوی و فراخ به نام «اندیشه» که عظیم‌تر از آسمان و کوچک‌تر از قلب آدمی است بهره‌مند گرداند.

در این طریق، پرسش، راز دانایی و فرزاتگی انسان اندیشمند است. او به مدد تفکر، پرسش را می‌آفریند و بدین سبب آن را فضیلت دانسته‌اند زیرا مسبوق به عینیت و گفت‌وگوی با عقل و خردمندی است. در کنار استدلال و برهان، معرفت قلبی نیز موجب تأله می‌گردد و از این رو، در فلسفه اسلامی، صداقت و تخیل پویا و تصفیه و تهذیب نفس، لازمه سلوک باطنی و اشراق فلسفی در جذبه ادراک حضوری حکمت و معارف الهی است. کلمه صداقت نه تنها یک اصطلاح بلکه صفت نفس حکیم است. شور و هیجان مبتنی بر القاء مسلمات و مشهورات در اذهان بسیط آدمیان که میان بیم و امید برای نیل به حقیقت تلاش می‌کنند، برآمده از بنیاد مکر و سفسطه و مغلطه اهل جدل است تا آسایش را که میوه جان آدمی است و به تعبیر دینی همان «اطمینان» است، مکدر کنند.

شعبده در بساط اندیشه فیلسوفان راستین و اهل صداقت نیست. زیرا حقیقت فلسفه، مبطل سحر و افسونگری و مهد آزادی و آسودگی انسان از تعلق و دل‌سپردگی به خویش و بیگانه است و فنا و محو‌شدگی در کمالات وجود از نخستین ویژگی‌های آن به‌شمار می‌رود. این معنا در تکرار و تاکید حکیمان مسلمان در تعریف حکمت و فلسفه به «تشبه انسان به باری» قابل استنباط است. سرنوشت تلخ عقل در چیرگی خرافه و سفسطه و تقلید کورکورانه از مصایب مرثیه‌افزا بوده و ندبه‌گوی عظیم حوزه معارف انسانی است و کمترین حاصل آن انهدام اخلاق و انسانیت و ایمان و عقل بوده و هست.

صرف‌نظر از مسایل و مباحث متعارف و معهود، فلسفه اسلامی، صورت ادراک عقلانی انسان مسلمان از هستی است و درخشش آن مرهون اندیشه حکیمان مسلمان در ساحت معنوی عقل و نقل است. در این میراث، علو روح در گرو تعلق و پیوند با توحید و کمالات ناشی از آن دانسته شده که در واقع عشق کهن و حقیقی انسان محسوب می‌شود. حکیم فرزانه و فلیسوف عالیقدر جناب آقای دکتر غلامحسین ابراهیمی دینانی - روحی فداه - استاد برجسته فلسفه اسلامی در دانشگاه تهران، نامی آشنا در قلمرو چنین اندیشه‌ای فلسفی و از مفاخر و ذخایر فرهنگی ایران و اسلام محسوب می‌شوند. ایشان از شاگردان برجسته حوزه درس مرحوم میرور حضرت آیت‌الله علامه سید محمدحسین طباطبایی - اعلی‌الله مقامه الشریف - در حکمت و معرفت بوده و سال‌های گذران زندگی خود را به تعلیم و تعلم اختصاص داده‌اند که در هر دوسویه پربرکت بوده است. در طول بیش از پنجاه سال تدریس فلسفه و عرفان در حوزه اسلامی، بسیاری از دوستداران و دل‌شیفتگان علوم عقلی به شرف صحبت ایشان نایل گشته و اکنون اغلب آنها از

استادان برجسته حوزه‌های علمیه و دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور محسوب می‌شوند. با حضور ایشان، فلسفه اسلامی مجال بیشتری برای تطبیق با دیگر حوزه‌های فکری و فلسفی یافت. در سیره عملی استاد دینانی، متانت و وقار و مهر و عطوفت از یک سو و وارستگی از تعینات مذموم اهل علم، رشک دوست و دشمن است و این همه مبتنی بر حالات روحی و کمالات باطنی و معنوی ایشان است.

موضوع و مضمون اساسی نوشته‌های ایشان، اندیشه وجود است و چهره دلپذیر عقل، درون‌مایه همه آنهاست. نثر فلسفی استاد دینانی در عین سادگی و دلنوازی، سحرآسا است و سهولت و صلابت از خصوصیات بارز آن محسوب می‌شود. در حقیقت این نوشته‌ها نه تنها زبان فلسفه اسلامی را تغییر داد بلکه تمهیدی موثر و خجسته در تطبیق میان مسایل فلسفه اسلامی و فلسفه مغرب زمین به‌شمار می‌رود. در واقع استاد دینانی با تشخیص نوع زبان و اندیشه عصر خود افقی را گشود که نخستین رهرو آن خود ایشان بود و از آن پس بسیاری از دوستداران فلسفه اسلامی طالب تفکر در آن طریق شدند. معهذا ادراک عمیق در کنار درایت دقیق و نیز شیوه تعبیر و تحریر ایشان از فلسفه اسلامی و مسایل و مباحث آن، به‌طور گزیده و پرمعنا، متفاوت با منابع مشابه بوده و مایه مجذوبی مخاطب می‌گردد. در واقع استاد دینانی از حاشیه، متن آفریده و بدایع حکمی بسیاری مطرح کرده‌اند. برای نمونه مجلدات سه‌گانه ماجرای فکر فلسفی در جهان اسلام، کشف‌المحجوب عقل در فلسفه اسلامی است و پیوستگی معنوی و کلید‌گشایش معانی آن، پرشش است. این نوشته اختصاص به تاریخ عقل در فلسفه اسلامی دارد و جریان و تموج اندیشه در آن مسبوق به بدیع بودن آن است. مجلدات سه‌گانه دفتر عقل و آیت عشق نیز با طنین آرام و تحلیل‌گونه و با کمال ایجاز خود که

لازمه تالیف متنی عرفانی است، روح عرفان را عبارت از عقل به شهود رسیده دانسته و به اقتضای موضوع کتاب که بررسی عقل از منظر عارفان است ظریف تر و لطیف تر از متن پیشین به توصیف مقام عقل پرداخته است.

پرتو خرد، مشتمل بر بخشی از مقالات و سخنرانی‌ها و گفت‌وگوهای استاد دینانی است که زیر نظر ایشان جمع آوری شده و به حسب موضوع ترتیب یافته‌اند. تنوع و تمایز آنها از یکدیگر جذابیت خاصی به این مجموعه بخشیده که انتشار آن مرهون لطف بسیاری از اهل فرهنگ است. نخست باید از استاد دینانی تشکر کنم که افتخار تهذیب و ویرایش آن را به اینجانب سپردند. همچنین استادان بزرگواری که نام آنها در این کتاب آمده و نیز ناشران محترمی که پیشتر چاپ نخست برخی از نوشته‌های این مجموعه را عهده‌دار بودند، با اجازه خود موجب رونق و احیا مجدد آن شدند. نیز تلاش‌های مستمر و متعهدانه موسسه حروفنگاری پورسینا در اعمال اصلاحات متن که در چندین نوبت صورت گرفت، قابل تقدیر است. در پایان باید کمال قدردانی و تشکر خود را از خانم قربانی مدیر محترم انتشارات مهرنیوشا و همکاران ایشان بجای آورم که انتشار این کتاب مدیون همت آنهاست.

تم والحمدلله

حسن سیدعرب

محرم، ۱۳۸۴ ش